

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қорғасбек Ж. Мәңгілік бала бейнені іздеу // Түркістан. – 2014, 19 тамыз.
2. Мұқанова Р. Көп томдық шығармалар жинағы. – Т.2. – Алматы: Қазықұрт, 2008. – 304 б.
3. Мұқанова Р. Мәңгілік бала бейне // <https://madenportal.kz>. – 2018, 11 тамыз.
4. Айтбаева А.Е. Роза Мұқанованың «Мәңгілік бала бейне» әңгімесіндегі трагизм // <https://adebiportal.kz/kz/>. – 2016, 14 қазан.
5. Бабанский Ю.К. Педагогика. – Москва: Просвещение, 1989. – 560 б.

ӘОЖ 88.2

ОНОРЕ ДЕ БАЛЬЗАК «БАЛЬЗАК ЖАСЫНДАҒЫ» ӘДЕБИЕТТЕГІ ӘЙЕЛДЕР ОБРАЗЫ

Сейтова Гүлдарига

seitovaguldariga@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, филология факультеті, қазақ тілі білімі кафедрасының 2-курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекші: ф.ғ.д., қауым. проф. А.Ә.Үсен

Мақаланың мақсаты: «Бальзак жасының» психологиялық және әлеуметтанушылық аспектілерін зерттеу, адамдардың өмірдің осы кезеңінен өтуінің ерекшеліктерін анықтау. «Бальзак жасының» әлеуметтік-мәдени және жас ерекшеліктерін анықтау, өмірдің осы кезеңінде адамдар бетпе-бет келетін негізгі проблемалар мен сын-қатерлерді анықтау. Күтілетін нәтижелер: «Бальзак жасындағы» адамдар тап болатын тұрғылықты жағдайлар туралы түсінік, осы кезеңнің проблемаларын еңсерудің ықтимал стратегиялары, білім беру және әлеуметтік бағдарламаларды осы жас тобының қажеттіліктеріне бейімдеу жөніндегі ұсыныстар.

Осылайша, «Бальзак жасын» зерделеу жөніндегі ғылыми жоба өмірдің осы кезеңін неғұрлым терең түсінуге және осы жастағы адамдар жәнк олармен жұмыс істейтін мамандар үшін практикалық ұсынымдар әзірлеуге бағытталады.

"Отыз жастағы әйел" романы 6 новелладан тұрады, 1830 жылдан бастап жарық көрген. "Отыз жаста" деген атаумен 1832 жылы 3 новелласы жарық көрді. Бірақ 1836 жылы жазушы және сыншы Жюль Жанен ашық ойын айтты - "Жоқ, отыз жастағы ол әйел емес, "әйелдер отыздан қырыққа дейін, тіпті одан да үлкен!" "Отыз-қырық жастағы әйел бұрында роман үшін де, драма үшін де болған жоқ; ал бүгін, осы триумфалды жаңалықтардың арқасында, қырық жасар әйел роман мен драмада толыққанды және жеке-дара билік етеді. "Қырық жасар әйел он алты жасар қызды әдебиеттен ығыстырып шығарды". (Ж.Ансело мен П.Фушенің 1836 жылғы 28 қарашадағы «Journal des de-bats» газетінде «Соперник» водевиліне рецензиясы; екінші дәйексөз - Вера Мильчойның аудармасында.) Вера Мильчина бұл дәйексөзге қатысты былай дейді: «Жанер айттыа отырған, Бальзаков кейіпкеріне 40 жаста болмаған, 30 жаста болған»; "Дәл осы жерден ["Отыз жасар әйел" романынан] "Бальзак жасындағы әйел" түсінігі қалыптасқан, бірақ бүгінгі күні ол егде жастағыларды білдіреді "Шындығында Бальзакпен «ашық» болған әйел басынан-ақ Ресейде, дәл Франциядағыдай, ең алдымен қырық жаста болып көрінген. Владимир Соллогубтың «Екі калош тарихы» повестінде (1839) «Бальзак, не десе де, әйел 40 жасында жағымсыз жағдайда».

Сергей

Победоносцевтің «Милочка» (1845) повестінде «Гүлденген Бальзаковтың қырық жасар сұлуы» атап өтілді. Сол кездері «Отандық жазбалар» рецензенті Жюль Жанен сөздерін қолпаштап, сөздерін қайталап Бальзакты "Әдебиет Христофор Колумбы" деп атап, ол "қырық жасар әйелді ашты" : "Бальзакқа қырық жасар, бозарған, сары, әлсіз, ауырсынған әйелді беріңізші, тіпті ол өркешті болса да немесе ақсаса да, - ештеңе де жоқ! ол бірден сүйкімді жаратылыс болады: романист-парадоксист оны талғампаздылықпен киіндіреді <..>; сіздер соқыр болдыңыздар, таң қалдырды, алдарыңызда сары және ұсқынсыз, ересек әйел емес,

алдарыңызда періште, сиқыршы, дәл Венера". Мұндай жағдайда «Отыз жасар әйелдің» қатысы қандай?

Ең алдымен еске салайық, «отыз» жастағы анықтаманы оқырмандар отыздан асқан әйелдердің галантты белгісі ретінде түсінді, бәлкім тіпті отыздан асқан. Париж сыншысы «Артистік журналының»:

Әйелдің жиырма тоғыз жастан алпысқа дейін аралықсыз өтетіні және отыз жасар әйел Балзактың фантастикалық қиялында ғана бар екені ешкімге де құпия емес» (Ж.Б. Розьенің «Отыз жаста, немесе Ақылды әйел» водевиліне рецензиясы, 1838) XIX ғасырдың соңында Оскар Уайльд: «Ол әлі отыз бес жаста, қырыққа толғаннан бері» («Салмақты болу қаншалықты маңызды» (1895), пер. И. Кашкина). Ол кезде куәлік болмады, әйелдер де жасын төмендетіп айтатын. 32 жастағы Эвелина Ганская Бальзакпен алғашқы кездесуінде өзін 27 жасар ретінде көрсеткен, яғни ол 35 жасқа толғанда ғана 30 жасқа толды. «Отыз жасында» (1832) романының кейіпкері маркиз д'Эглемонда париждіктер жас Бальзактың сүйіктісінің графиня де Бернимен ұқсастықтарын байқаған, ал олардың романдарының басында қырық емес, қырық бес жаста еді және ол әже болыпты үлгірді. Бұл новеллада қызды жетілген әйелмен салыстыруда үнемі әйелдің тарапының пайдасына тірейтін.

«Отызға толған әйел бәріне де барады, ал қыз өзінің қорқынышынан бәрінің алдында шегінуге мәжбүр». «Бұл кезде олар қажетті тактикаларға ие, ер адамның жүрегінің сезімталтығына еленіп, олардың даусына құлақ асады». "Әйелдер махаббаттың құнын біледі және оны жоғалтудан қорқады; сол арада олардың жаны әлі де болса өтіп бара жатқан жастық шағы әсемдейді және болашаққа деген қорқынышынан олардың махаббаты күшейе түседі" (А.Худадова).

1832 жылы Бальзак «Жеке өмірден көріністер» цикліндегі «Тапсырма» новелласында 40 жастағы әйелді де шырқағаны азда болсын белгілі. Новелланың кейіпкерлері «белгілі жастағы әйелдің, басқаша айтқанда, отыз бес пен қырық жас аралығындағы әйелдердің сүйкімді болып көрінетін уақытты» бастан өткізеді; «өзге жиырма жастағылардан қарағанда жас қырық жастағы әйелдер көп кездеседі»; ол ханымның отыз сегіз жаста екендігінде, ал мен, өз тарапымнан, қырық жасқа толғанды қатты сүйетінімде" (пер. М. Столярова). 1838 жылы "Қырық жасар әйел" ("La Femme de quarante ans") повесть жарық көрді, авторы Шарль де Бернар, Бальзактың досы және шәкірті. Сол жылы бұл оқиға - тақырыбы өзгертіліп «Қырықтағы сұлу» деген атпен - сол кездегі ең танымал орыс журналында «Оқуға арналған кітапханада» пайда болды. Бернар «Бальзак әйелінің» түсінігін қырық жасардағы әйел ретінде көрсетеді.

Көріп отырғанымыздай, «Бальзак жасы» басында ол қалай түсіндірілсе, қазірде дәл осылай түсіндірілген.

Қырық жастағы ғашық әйел бұрын да әдебиетте кездескен. XVIII ғасырда Генри Филдинг ол туралы Бальзак сияқты былай деп жазған:

«... Әйелдің осы жастағы еркекке деген ақылға қонымды құмарлығы қыздың балалық сүйіспеншілігінен ерекшеленеді, ол көбінесе тек сыртқы келбетіне және маңызсыз және өтпелі заттарға ғана қарайды...» («Том Джонс» (1749), кн. I. 11-тарау; А. Франковский көшесінің қиылысы) Айырмашылығы тек Филдингте бұл мүлдем панегирик емес, таза сарказм. Леон Гозлан «У Бальзака» (1853) мемуарлық очеркінде, Бальзак әйелдердің бұл жасын сүю және әсіресе сүйікті болу мүмкіндігінің түрінде жалғастыра бергенін» байқаған. Француз романшысының осы еңбегі туралы Владимир Зотовтың «Петербург пен Мәскеу арасында» (1853) повестіндегі орыс ханым да айтады:

"Мен отыз бес жастамын, ал Бальзак қайтыс болғаннан кейін әдебиетте қырық жасар сұлулықтың апотеозы бітті. Тек осы автор ғана бұл жастағы әйелдердің образын мінсіз суреттей білген». «Бальзак жасы» қоғамда бірқатар проблемаларға тап болуы мүмкін, себебі бұл кезеңде адамдар өз өмірлерінде белгілі бір сын-қатерлерге және өзгерістерге тап болады. Міне, осы жас кезеңіне байланысты қоғамда туындауы мүмкін әлеуетті проблемалардың кейбірі:

1. Мансаптық сынақтар: «Бальзак жасындағы» адамдар мансаптық қысымға ұшырауы мүмкін. Олар өздерінің табыстылығын және белгілі бір жасқа жеткенін дәлелдеу қажеттілігінен күйзеліске ұшырауы мүмкін.
2. Отбасылық проблемалар: Бұл уақытта көптеген адамдардың отбасылары мен балалары бар, сол себептен олардың жұмысты, отбасын және жеке өмірін баланста ұстауға байланысты қарым-қатынаста әртүрлі проблемалар болуы мүмкін.
3. Орта жастағы дағдарыс: Бұл жаста адамдар өздерінің өмірлік мақсаттарын қайта қарастыруы, күйреу сезіміне тап болуы мен өмірдің жаңа мағынасына ұмтылуы орта жастағы дағдарыспен жиі байланыстырылады.
4. Қаржылық қиындықтар: «Бальзак жасында» қаржылық тұрақтылық, зейнетақымен қамтамасыз ету және болашаққа инвестиция мәселелеріне жиі жүгінуге тура келеді, бұл көпшілік үшін сынақ ретінде көрінеді.
5. Денсаулық және өзін-өзі күту: Осы жаста денсаулыққа назар аудару және өзіне қамқорлық жасау маңызды болады. Денсаулық проблемалары мен қартаю психологиялық жай-күйге және өмір салтына әсер етуі мүмкін.
6. Эмоционалдық әл-ауқат: Бұл кезеңде көптеген адамдар жастықты жоғалту сезімінен, сондай-ақ өздерінің өмірлік басымдықтарын қайта қараудан эмоционалдық тербелістерді, белгісіздікті және стрессті сезінеді.
7. Қарым-қатынастар: Жеке қатынастар «бальзак жасындағы» өзгерістерге ұшырауы мүмкін. Жанжалдар, көзқарастардағы келіспеушіліктер және қолдаудағы қажеттіліктер некеде де, басқа да қатынастарда да туындауы мүмкін.
8. Мансаптық перспективалар: Жылдам өзгеретін әлем мен еңбек нарығы аясында «Бальзак жасындағы» адамдар жаңа технологиялар мен талаптарға бейімделу қажеттілігіне тап болуы, сондай-ақ кәсіби даму мәселелерін шешуі мүмкін.

«Бальзак жасындағы» қоғамдық проблемаларды шешу мемлекеттік саясат деңгейінде де, жеке өзін-өзі дамыту және қолдау деңгейінде де кешенді тәсілді талап етеді. Бұл проблемаларды жеңілдетудегі ұсыныстар:

1. «Бальзак жасындағы» адамдар үшін мансаптық өсуді қолдау және қайта даярлау бойынша бағдарламалар мен бастамалар жасау. Бұл оқыту курстарын, тәлімгерлік бағдарламаларын, кәсіптік дағдыларды жаңартуды және нарықтық білімді өзектендіруге көмекті қамтуы мүмкін.
 2. Эмоционалдық игіліктің маңыздылығы және психологиялық қолдауға қол жеткізу туралы хабардар болуды арттыру. Психологиялық денсаулық науқанын өткізу, кеңес беру және терапиялық қолдау осы жастағы адамдарға эмоционалдық қиындықтарды жеңуге көмектеседі.
 3. Отбасылар мен қатынастарды қолдау бағдарламаларын дамыту. Отбасылық тренингтер, балаларды тәрбиелеу және серіктестер арасындағы қарым-қатынасты нығайту бойынша консультациялар өткізу отбасында туындайтын проблемаларды шешуге көмектеседі.
 4. Әлеуметтік белсенділік және қоғамдық жобаларға тарту үшін мүмкіндіктер жасау. Волонтерлік бағдарламалар мен қоғамдық ұйымдарға қатысу «Бальзак жасындағы» адамдарға белсенді болуға және өмірдің жаңа мағыналарын табуға көмектеседі.
 5. Салауатты өмір салты және денсаулыққа қамқорлық көрсету бағдарламаларын қолдау. Бұл дұрыс тамақтанудың, дене белсенділігінің, тұрақты медициналық тексерулердің және медициналық қызметтерге қолжетімділіктің маңыздылығы туралы ақпараттандыруды қамтиды.
 6. Зейнетақымен қамтамасыздандыру және медициналық сақтандыру бағдарламаларын қоса алғанда, «Бальзак жасындағы» егде адамдар үшін әлеуметтік қорғау және қаржылық қолдау жүйесін дамыту. «Бальзак жасындағы» қоғамдық проблемаларды тиімді шешу мемлекеттің, қоғамдық ұйымдардың және әрбір тұлғаның бірлескен күш-жігерін талап етеді. Әр түрлі деңгейде қолдау көрсету - мемлекеттік саясаттан бастап жеке күш-жігерге дейін - әрбір адамның өміріндегі осы маңызды кезеңнің сын-қатерлерін табысты еңсеруге жағдай жасауға мүмкіндік береді.
- Қорытындылай келе, «Бальзак жасында» ерлердің де, әйелдердің де мансапқа, қарым-қатынасқа, денсаулыққа, өмірдің мәнін іздеуге байланысты көптеген сын-қатерлер мен проблемалар кездеседі. Бұл өмірлік басымдықтарды қайта ойлау,

эмоциялық қиындықтармен күрес, жаңа жетістіктерге ұмтылу және өмірдің түрлі салалары арасындағы балансты іздеу.

Осы қоғамдық проблемаларды шешу қоғамның, мемлекеттің, ұйымдардың және әрбір адамның жеке өзін-өзі дамытуының назары мен күш-жігерін талап етеді. Мансап, отбасы, денсаулық, эмоционалдық әл-ауқат, сондай-ақ әлеуметтік белсенділік және өзін-өзі еркін көрсету үшін мүмкіндіктер саласындағы қолдау өмірдің осы кезеңін едәуір жеңілдетуі және «Бальзак жасының» үйлесімді және табысты өтуіне ықпал етуі мүмкін. Әрбір тұлғаның бақытты тұлға ретінде дамуы үшін жағдай жасай отырып, түсіністікпен және эмпатиямен қарау үшін осы жастағы ерекшеліктер мен сын-қатерлерді түсіну маңызды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Ашукин Н.С., Ашукина М.Г. Қанатты сөздер: Әдеби дәйексөздер. Бейнелік өрнектер. - Ред. 2-ші қосымша - М.: Худ. лит., 1960. - 752 с.
2. Бальзак О. де. Шығармалар жинағы: 24 т. - М.: Правда, 1960.
3. Гозлан Л. Бальзак туралы естеліктер//Оқуға арналған кітапхана. - СПб., 1854. - Т. 123, № 2. - С. 192-211 (7-ші паг.). - (Журналда жарияланған «У Бальзака» мемуарлық очерктің аудармасы. «Revue Contemporaine», 1853, т. 10.).
4. Тірі картиналар: «Заттай мектеп» жазушыларының ертегілері мен әңгімелері. - М.: Моск. жұмысшы, 1988. - 492 с.
5. Жирарден Д. де. Виконт де Лоненің Париж хаттары. - М.: Жаңа. лит. шолу, 2009. - 496 с.
6. Загоскин М.Н. Үш күйеу бала: Провинциялық очерктер//Оқуға арналған кітапхана. -СПб., 1835 - Т 10, № 5. - С. 25-100 (1-ші паг.).
7. Шетел әдебиеті: Бальзактың жаңа романы//Отандық жазбалар. - СПб., 1845. - Т. 38, № 1. - С. 2-5 (7-ші паг.).
8. Лесков Н.С, Собр. 11 т. - М.: Мемлитиздат, 1956-1958.
9. Моруа А. Прометей, немесе Бальзак өмірі. - М.: Көкжиек, 1983. - 672 с.
10. Некрасов Н.А. Шығармалар мен хаттардың толық жинағы: В 15 т. - Л. (СПб.): Худ.лит., 1981-2000.

ӘОЖ: 82.0:32(55+57)"19/20"

Ш. АЙТМАТОВ ПЕН О. БӨКЕЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-САЯСИ СЫН ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ ДИАЛОГ: ЖАЗУШЫНЫҢ ҚОҒАМДАҒЫ РӨЛІ

Тұрғанбеков Әли Талғатұлы

Почта: turganbekov.ali00@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің филология факультетінің 2-курс магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – ф.ғ.д., қауымд. проф. А.Ә.Үсен

Кіріспе. Қазіргі әлемде әдебиет қоғамдық пікірді қалыптастыруда маңызды рөл атқарады және әлеуметтік-саяси процестерге айтарлықтай әсер етеді. Жазушылар қоғам қайраткерлері ретінде өз шығармаларының қуатты платформасын әлемге деген көзқарастарын білдіру, бар құбылыстарды сынау және қоғамдық диалогты бастау үшін пайдаланады. Қазіргі әдебиет контекстінде шығармалары оқырмандарға және жалпы қоғамға терең әсер ететін ең көрнекті өкілдердің бірі – Шыңғыс Айтматов пен Оралхан Бөкей.